

אורחות חיים

סימן כח

צוואת רבי אליעזר הגדול עם ביאור כ"ק מרן זללה"ה
כפי סדר הלימוד שנהגו אנ"ש הי"ו בימי חודש אלול
בצירוף תשלום מראי המקומות ותרגום לשון הזוהר הקדוש

בני, תקן צידה לנפשך (א), והדלק נר להאיר לפניך (ב),
ואל תניחהו להאיר אחריך שמא לא יוכל להאירו, (ג) ואפילו
שהוא לאחור לא ידליקהו לעולם, (ד) ותישאר אתה בנשף
בערב יום באישון לילה ואפילה:

אורחות חיים

[א] בני, תקן צידה לנפשך.

כל האי פיסקא בעניין הצדקה קאי, לפי עניין הפיסקא שלפניה ושלאחריה.
ולשון 'תקן צידה לנפשך' הוא כהאי דאיתא בכתובות (דף סז:): במר עוקבא
כי קא ניחא נפשיה אמר אייתי לי חושבנאי דצדקה, אשכח דהוה כתיב ביה
שבעת אלפי דינרי סיאנקי (רש"י: שם מקום), אמר זוודאי קלילי ואורחא
רחיקתא (רש"י: צידה קלה הכינותי לדרך רחוקה שאני יוצא לה). קם בזבזיה לפלגיה
ממוניה (בזבז לצדקה חצי מרכושו. והיינו שצדקה היא הכנה וצידה לדרכה של הנפש).

ועיין בתנא דבי אליהו (פרק יח) [ו'יאמר יהושע אלהים התקדשו, כי מחר
יעשה ה' בקרבכם נפלאות' (יהושע ג), ואומר (שם א א) 'הכינו לכם צדה, כי
בעוד שלשת ימים אתם עברים את הירדן הזה'], וכי צידה הייתה צריכה
שם, והלוא אינן אלא אוכלי המן [שהיו מלקטין אותו בבוקר והיו מניחין
אותו עד הערב ולערב היו אוכלין אותו מיד], אלא אמר להם עשו תשובה
[כדי שתיכנסו לארץ שנתן הקב"ה לאבותיכם]. (=ע"כ)

[ב] והדלק נר להאיר לפניך, ואל תניחהו להאיר אחריך שמא לא יוכלו
אחריך להאירו.

כהאי דאמרינן בשמות רבה (פרשה לו) [כי נר מצוה ותורה אור' (משלי ו כג)],
מהו 'כי נר מצוה', אלא כל מי שעושה מצווה (וסתם מצווה נקרא הצדקה בלשון

ירושלמי, ועיין מתנת כהונה שם) הוא כאלו מדליק נר לפני הקב"ה [ומחייה נפשו שנקראת נר שנאמר 'נר ה' נשמת אדם' (שם כ כז). ומהו 'ותורה אור'] אלא הרבה פעמים שאדם מחשב בליבו לעשות מצווה, ויצר הרע שבתוכו אומר לו מה לך לעשות מצווה ומחסר את נכסיך, עד שאתה נותן לאחרים תן לבניך, ויצר טוב אומר לו תן למצווה, ראה מה כתיב 'פי נר מצוה' מה הנר הזה כשהוא דולק אפילו אלף אלפים קרוינין וסבקיין [פירוש אבוקות] מדליקין הימנו אורו במקומו, כך כל מי שייתן למצווה אינו מחסר את נכסיו, לכך נאמר 'פי נר מצוה ותורה אור'. (=ע"כ)

והיינו שמזהירו בזה 'והדלק להאיר לפניך', כלומר שייתן בעצמו ממונו לצדקה, כי שמא יפסידוהו ולא יוכלו אחריו להאיר אור מצוות הצדקה בממונו. וכהאי דאמרינן במסכת (עירובין נד.) אמר ליה רב לרב המנונא, בני, אם יש לך (ממון, רש"י) היטיב לך, שאין בשאול תענוג, ואין למוות התמהמה (עיכוב, כי פתאום האדם מת, רש"י). ואם תאמר אניח לבני חוק (מזון, רש"י), בשאול מי יגיד לך. בני אדם דומים לעשבי השדה, הללו נוצצין והללו נובלין. ופירש רש"י, מי יגיד לך, אם יישאר בידם שמא יאבדוהו, ע"ש.

ועיין תרגום קהלת על הפסוק (קהלת ג כב) 'פי מי יביאנו לראות במה שיהיה אחריו' (=ז"ל התרגום 'דלא יימר אנש בלביה, למא דין אנא מבזבזי ממונא למעבד צדקתא, טב לי דאשפקיניה לברי בתראי או אמתון מניה בעדן סיבתתי, ארום מן הוא דיעלניה למחזי מה דעתיד למחזי בתרוהי, ע"כ). (=שלא יאמר אדם בליבו, למה זה אני מבזבז ממוני לעשות צדקה, טוב לי שאעזבנו לבני אחריי או איזון ממנו לעת זקנתי, כי מי יביאנו לראות מה שעתיד להישאר ולהיות אחריי).

[ג] ואפילו שהוא לאחור, לא ידליקוהו לעולם.

כלומר וגם אם יישאר הממון ביד בניו אחריו, מי יודע אם יעשו כדי חיובם לעצמם, ויישאר עוד בממון לעשות צדקה כדי לזכותו אחר מיתתו. והכוונה בכל זה, מאחר שאינן בידו, אז לא ידע מה שיהיה נעשה מהם, וכהאי דאיתא במסכת (שבת קנא:) 'תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר, עשה עד שאתה מוצא ומצוי לך ועודך בידך' (רש"י: עשה צדקה, עד שאתה מוצא במי למי לעשות, ומצוי לך ממון, ועודך בידך, עודך ברשותך קודם שתמות) ע"ש. ובערוך (ערך 'כפן') מייתי לה בתוספת לשון: 'ואם תניח צורכי היום וחובותיו למחר, דיו ליום שני לעמוד בצרכיו וחובותיו ואיך יעמוד בשל אתמול', כלומר שדי לבנים לעשות כדי חובת עצמן.

ועיין (בגיטין מז.) [=כי נח נפשיה דריש לקיש, שבק קבא דמוריקא (כרכום), קרא אנפשיה (תהלים מט יא) 'וְעִזְבוּ לְאַחֲרֵים חִילִם'. וזה ראייה למה שנכתב לעיל שאין איש יודע מה יישאר אחריו].

ובמדרש קהלת פ"ב סימן ט"ז [=הַחֲכָם עֵינָיו בְּרֵאשׁוֹ (קהלת ב טז), והכסיל עיניו ברגליו?? אלא עד שהחכם בראשו של עניין, הוא יודע מה יש בסופו, ע"כ, ע"ש דוגמאות לזה. וכוונת רבנו, שמהחכמה ליתן דעתו ומעשיו למה שיהיה, ולא יסמוך על מה שיהיה אחר כך, שמא לא יהיה כן כמו שחשב].

[ד] ותישאר אתה בנשף בערב יום באישון לילה ואפלה.

זה הוא כינוי על עונש חשכת הגיהנום שנקרא 'לילה' כדאיתא בסנהדרין (ז:): '[אִישׁ חָרְבוּ עַל יָרְכוּ מִפְּחַד בְּלִילוֹת' (שיר ג ח) מפחדה של גיהנום שדומה ללילה] ובמדרש תנחומא (ריש פרשת נח) [שאין יורדי גיהנום נידונים אלא בחושך שנאמר 'אַרְץ עֲפֹתָהּ כְּמוֹ אֶפֶל' (איוב י)], ובכמה דוכתי.

וכנגד מה שהתחיל בלשון 'הדלק נר להאיר לפניך' אמר בהיפוכו שתישאר באפלה, וכהאי דאיתא במדרש שוחר טוב (מזמור קיט) 'גֵר־לְרִגְלֵי דְבָרְךָ' (שם קה) [אמר שלמה 'וארח צדיקים פאור נגה.. דָרְךָ רְשָׁעִים כְּאֶפְלָה' (משלי ד יח-יט)], למה הרשעים דומין, למי שהיה מהלך בדרך ולא היה בידו נר [והוא נכשל באבן והוא נופל, פגע באילן והכהו בפניו] וכו', כך הרשעים אין להם אורה שנאמר 'דָרְךָ רְשָׁעִים כְּאֶפְלָה', אבל הצדיקים דומין למי שהיה מהלך באפלה והנר בידו [מצא אבן ומסתלק הימנה ולא נכשל בה, ראה אילן ולא הכהו כלל. כך אמר דוד 'גֵר־לְרִגְלֵי דְבָרְךָ'] וכתוב 'פִי נֵר מְצֻוֶה וְתוֹרָה אֹר' וכו' ע"ש.

ובכלל פסקא זו רמז לו נמי למאי דאיתא בזוהר הקדוש (פנחס רכ.) 'כֹּל אֲשֶׁר תִּמְצָא יְדָךְ לַעֲשׂוֹת בְּכַחַךְ עֲשֵׂה' (קהלת ט י), כמה יאות ליה לבר נש בעוד דבוצינא דליק ושריא על רישיה, לאשתדלא ולמעבד רעותא דמאריה, בגין דההוא נהורא דבוצינא איהו כח דשריא עליה, ועל דא כתיב 'וְעֵתָה יִגְדַלְנָא כַח אֲדָנִי' (במדבר יד יז) הוא כח דשריא על רישיהון דצדיקייא וכל אינון דמשתדלין ברעותא דמאריהון וכו', יעו"ש כל העניין. [=כמה יאה לאדם בעוד הנר דלוק על ראשו להשתדל ולעשות רצון קונו, מכיוון שאותו אור הנר זהו כוח ששורה עליו, ועל אור זה נאמר בכתוב 'ועתה יגדל נא כח ה', הוא כוח השורה על ראש הצדיקים ועל ראש כל אלה המשתדלים לעשות רצון קונם].

ונרמז נמי מה דאיתא (בספר הקדוש 'ראשית חכמה' שער התשובה פ"א) בשם המדרש, עשה תשובה עד שאתה בכוחך, עד שהנר דולק תן לו שמן שלא יכבה, כבה הנר אין השמן מועיל לו כלום יעו"ש. ובמדרש לא נמצא לשון זה, וכוונתו למה שנמצא כתוב ב'זוהר חדש' (במדרש הנעלם לשיר השירים) כל

זמן שהנר דולק על הפתילה והפתילה כתיקונה וכו', כל זמן שהפתילה נעדרת וכו' האור נסתלק, יעו"ש כל העניין.

ועיין זוהר הקדוש (בלק דף קפז. קצט.) שהגוף נקרא פתילה, וישראל נקראים פתילה. ועיין תיקוני הזוהר (תיקון כ"א דף ס' ע"ב) ישראל פתילה, אורייתא משחא, שכינתא שרגא (=ישראל בבחינת פתילה, התורה בבחינת אור, והשכינה בבחינת נר), הדה הוא דכתיב (איוב כט) 'בְּהִלּוֹ גֵרוֹ עָלַי רֵאשִׁי'.

ס ל י ק